

*В. Г. Федоренко,
д. е. н., професор, завідувач кафедри менеджменту ІПК ДСЗУ, академік УАН,
заслужений діяч науки і техніки України*

*І. Ф. Гнибіденко,
д. е. н., професор, завідувач кафедри управління персоналом та економіки праці ІПК ДСЗУ,
заслужений працівник соціальної сфери України*

НАУКОВО-ПУБЛІЧНЕ ВИДАННЯ "НЕЗАЛЕЖНА ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ"

V. Fedorenko,
member of Club of Rectors of, Doctor of Economics, Professor, Head of Management of Ukrainian State Employment
Service Training Institute, Academician of Economic Sciences, Honored Worker of Science
I. Gnybidenko,
Doctor of Economics, Head of Human Resources and Labor Economics of Ukrainian State Employment Service
Training Institute, Honored Social Worker

SCIENTIFIC AND PUBLIC EDITION "INDEPENDENT ECONOMY OF UKRAINE"

Науково-публічне видання "Незалежна економіка України", — автор Гайдуцький П.І. — яке вийшло з друку в кінці 2014 року, є неординарною подією в науковому співтоваристві та політикумі України. Не кожен вчений-економіст наважиться об'єктивно та неупереджено висловити власну думку не просто про роки двох каденцій управління державою колишнім Президентом України Л.Д. Кучмою, але й дати оцінку розбудові економіки та держави, здійсненню економічних і соціальних реформ, впливу глобалізаційних зовнішніх чинників на розвиток України, наявність внутрішніх та зовнішніх загроз, перемог та невдач у становленні України як суверенної незалежної держави.

Вважаємо, що головною перевагою першого комплексного дослідження ролі другого Президента України в модернізації українського суспільства в складних умовах розвитку економіки 90-х років, виходу з галопаючого економічного "піке" та поступової стабілізації є коректний аналіз політичної, економічної, суспільної ситуації в країні на той час, науковий та практичний погляд автора на події.

Вдало побудована структура науково-публічного видання допомагає ознайомитися читачеві не лише з біографією першої особи держави, а й розкрити характер та її внутрішню сутність, ціннісні орієнтири та переконання. На фоні становлення Л.Д. Кучми як керівника величезного державного підприємства, державного діяча та політика, автор розглядає найважливіші, найболючіші проблеми становлення вітчизняної економіки, крок за кроком критично аналізує залежність економіки від політики, вказує на основні фактори цієї залежності: на визначальну роль енергетичної залежності економіки, на залежність металургії від модернізації, на за-

лежність машинобудування від конкурентоспроможності, на дисбаланси у зовнішній торгівлі, на фінансову та боргову залежність економіки тощо.

І не просто вказує, а за допомогою статистичних порівнянь, діаграм, рисунків переконливо доводить до логічного висновку власні думки та об'єктивними оцінює факти, якими солодкими чи гіркими вони б не були.

Виклад запропонованого матеріалу вирізняється з-поміж інших енциклопедичністю, чіткістю, широким діапазоном і повнотою досліджуваного матеріалу, поліаспектним розглядом фундаментальних економічних проблем, широким спектром статистичних матеріалів економічного та соціального розвитку європейських країн, вдалими порівняннями, сучасними прикладами розвитку економіки, що сприяє, виходячи зі змісту наукового дослідження, формуванню у читача комплексної оцінки побудови незалежної економіки України.

Глибоке розуміння глибинних процесів розвитку світової та вітчизняної економіки дозволяє оцінити місце України в глобальному середовищі, її непересічну ролі в протистоянні східного та західного векторів розвитку. Це підкріплюється високим теоретичним рівнем осмислення головних економічних проблем, що стали на шляху незалежності України, власних аналітичних досліджень у вирішенні дискусійних питань сучасного розвитку економіки, а унікальний досвід впровадження теорії в практику роботи на верхніх щаблях влади викликає у читачів не підробний інтерес.

Минуло понад 10 років як Леонід Данилович залишив свою посаду. Проте, до цього часу у колі пересічних українців, працівників бюджетної сфери, управлінців, державних службовців, науковців, пол-

ітиків оцінка його діяльності неоднозначна. І це природньо, адже більшість з них оцінювали її по виступах на телебаченні, коротких зустрічах під час відвідування підприємств, соціально-культурних закладів тощо. А цілісної картини вони не бачили.

П.І. Гайдуцький був, у багатьох випадках поруч, спостерігав, аналізував, допомагав, доповідав, брав безпосередню участь у вирішенні повсякденних, часто невидимих і неординарних для стороннього ока питань. Тому його оцінка роботи Президента України є найбільш достовірною, об'єктивною та не упереджувальною.

Рецензувати таке важливе науково-публічне видання ми наслідки лише з огляду на те, що обидва знаємо автора не лише за його науковими доробками та публікаціями в пресі, а й за спостереженнями кар'єрного росту в різні періоди становлення незалежності України. Особисті контакти, відверті розмови з ним про майбутню долю нашої держави свідчать про його громадянську позицію, вболівання за долю і розквіт України як суверенної незалежної держави.

Заслуговує на увагу поданий у другому розділі аналіз закономірностей та особливостей переходу постсоціалістичних країн до ефективної системи господарювання, формування інституційних і економічних передумов їх інтеграції до цивілізованого ринкового середовища країн з перехідною економікою, взаємодії економічних реформ і незалежності. Розглянемо лише деякі з них, а саме: ті, що входять до низки наукових пошуків і спрямувань рецензентів.

З боєм, автор книги пише про недоведену до кінця земельну реформу. Затяжні структурні зміни під час її проведення, незавершеність формування сільськогосподарських підприємств різних форм власності і господарювання в аграрному секторі економіки, недостатнє інвестування коштів у розвиток села, ігнорування людського фактору в досягненні позитивних кінцевих результатів, зменшення попиту на робочу силу та вивільнення працівників із сільського господарства, не вирішення питань ринку землі, земельної ренти, мінімального терміну оренди землі, холдинізація, незадовільне фінансове обслуговування сільськогосподарського виробництва, обезземелення селян та інші питання потребують впровадження дієвої державної аграрної політики, спрямованої на розвиток сільських територій.

Заслуговують на увагу питання стану й перспектив розвитку аграрної сфери та трудового потенціалу сільського населення, дії механізму формування соціально-виробничої системи зайнятості селян та його обґрунтування, наявності сучасних рис сільського безробіття та їх наслідків, аналізу тіншової зайнятості сільського населення, теоретичних засад і прикладних аспектів альтернативних видів діяльності у сільській місцевості тощо.

Підтримуючи думки автора, можна доповнити їх додатковими заходами врегулювання соціально-трудоких відносин на селі, насамперед: удосконалення процесу інституціоналізації сільської економіки; форм і методів державного управління зайнятістю сільського населення; законодавчого врегулювання

відносин самозайнятості селян; легалізації тіншової зайнятості мешканців села; подолання бідності та підвищення доходів сільського населення; розвитку соціальної інфраструктури.

Потребують вирішення проблеми розвитку сільського туризму, серед яких відсутність реального доступу до дешевих та пільгових кредитів, нестача кваліфікованих кадрів, відсутність комплексного навчання, консультування господарів — власників садиб, низька якість інформаційно-рекламних матеріалів щодо пропагування цього напрямку діяльності жителів села.

На часі — формування в сільській місцевості системи агросервісу, інфраструктури виробничого і соціального призначення, підприємств переробки сільськогосподарської продукції, власної торговельної мережі сільськогосподарських підприємств.

Світовий та європейський досвід оказує, що нові робочі місця у сільській місцевості створюються завдяки удосконаленню структури зайнятості, зокрема диверсифікації виробництва господарюючими суб'єктами, розвитку не аграрних видів діяльності тощо. Тому необхідно внести істотні зміни до аграрної політики, спрямувавши заходи державного регулювання аграрного сектору на: відновлення багатогалузевого сільськогосподарського виробництва; відродження таких його трудомістких галузей як льонарство, хмелярство, тютюнництво, вирощування лікарських трав, молочне скотарство, вівчарство тощо; формування потужного сегмента органічного сільського господарства; створення сприятливих умов для розвитку сімейних фермерських господарств, інших форм малого підприємництва у сільському господарстві шляхом залучення їх до системи субсидування аграрного сектору, відродження трудомістких галузей, запровадження спеціальних програм підтримки їхньої конкурентоспроможності: мікрокредитування, розвитку партнерства і кооперації, диверсифікації зайнятості та доходів сімейних господарств тощо; розроблення і реалізацію заходів щодо нарощування обсягів товарного виробництва в особистих селянських господарствах і заохочення їх до набуття статусу суб'єктів реального сектору економіки — фермерських господарств, фізичних осіб — підприємців тощо; удосконалити нормативно-правову базу, насамперед податкове законодавство і організаційні процедури з метою надання преференцій суб'єктам господарювання, які реально працюють і створюють робочі місця у сільській місцевості в поза аграрній сфері чи виконують функції надання споживчих послуг сільському населенню.

Запропоновані рекомендації можуть використовуватися в практичній діяльності органів місцевого самоврядування та регіональних органів державної виконавчої влади.

Імперативи формування соціальної політики, які обрала Україна, спрямовані на побудову соціально орієнтованої ринкової економіки. Їх сутність чітко сформулював автор видання у III розділі "Соціальні реформи і добробут", в якому дослідив еволюцію "соціальних пережитків капіталізму", окреслив можливі на-

слідки соціальної нерівності в різних країнах світу та Україні, вказав на вітчизняний досвід регулювання соціальної нерівності, стан та перспективи впровадження пенсійної реформи, становлення середнього класу та соціальної відповідальності бізнесу.

На конкретних прикладах впровадження соціальної політики в Україні, європейських та інших країнах світу. в книзі розкриваються позитивні та негативні наслідки непродуманих, економічно не збалансованих, поспішних або повільних дій законодавчої та виконавчої влади при її впровадженні.

Відомо, що в жовтні 1997 р. Указом Президента України було затверджено Основні напрями соціальної політики на 1997—2000 роки. Проте зазначені ними заходи були не виконані, внаслідок чого соціальна амортизація переходу до ринку, по суті, не спрацювала. Однією з основних причин цього, на наш погляд, є відірваність соціальної політики від її економічного фундаменту як за цілями, так і за основними засобами впровадження.

З позицій сучасних науково-практичних підходів соціальна політика розглядається як ізольований напрям державного регулювання, фактично не пов'язаний з іншими його складовими — структурною, інвестиційною, податковою, грошовою політикою. Це призводить до того, що навіть прийняті заходи виявляються декларованими та мало результативними. Вони ще більше поглиблюють, а не усувають соціально-економічні суперечності в суспільстві. Так склалося, наприклад, з політикою субсидювання зайнятості на державних підприємствах, яка без відповідної кореляції з напрямками інвестиційно-структурної політики зумовила зростання прихованого безробіття.

Зазначимо, що в Україні основна роль в досягненні цілей соціальної політики належить державі. Проте її здійснення на стадії ринкових перетворень ускладнюється поглибленням економічної та соціальної кризи, занепадом соціальної сфери, різким зниженням соціальних та матеріальних умов життя населення.

Конституцією України визначено, що соціальна держава — це держава, яка послідовно проводить політику, спрямовану на захист прав людини. Метою соціальної політики є створення умов для розвитку та оптимального функціонування соціальних відносин, всебічного розкриття творчого потенціалу особистості, досягнення в суспільстві соціальної злагоди, стабільності та соціальної цілісності.

Вона полягає у вирішенні суперечностей суспільного, соціального розвитку, які гальмують процес формування соціально орієнтованої економіки, становлення середнього класу, соціальної мобільності, утвердження дієвих механізмів соціального життєзабезпечення людини як головного суб'єкта соціального розвитку.

У зв'язку із цим завданням соціальної політики має бути: забезпечення чіткого функціонування всієї системи соціально-політичних інститутів, які є суб'єктами такої політики; здійснення координації узгоджувальної діяльності різних інститутів та елементів системи, спрямованості їх зусиль; формуван-

ня оптимального співвідношення та підтримання необхідних пропорцій між ними; приведення до стрункої системи різноманітних дій усіх її учасників; спрямування різних форм, методів, засобів на одержання очікуваних результатів.

Головним завданням соціальної політики є досягнення відповідності, адекватності цілеспрямованої діяльності її суб'єктів вимогам об'єктивних закономірностей суспільного прогресу, сучасній логіці розвитку цивілізації щодо створення належного соціального буття.

На жаль, впроваджувані соціальні реформи не усувають проблеми, пов'язані з соціальним захистом населення, а зводяться до прийняття критичної кількості законів щодо пільг багатьом категоріям населення, про що пише автор. За нинішньої соціально-економічної ситуації найбільш прийнятним є поетапе скорочення та переведення на грошову адресну допомогу тих, хто її потребує.

Необхідними кроками в цьому контексті можуть бути: введення мораторію на прийняття нормативно-правових актів з надання соціальних пільг; відмова від встановлення нових пільг для розширення категорій громадян, яким вони надаються; скасування найбільш одіозних пільг для представників владних структур та правоохоронних органів; проведення інвентаризації й аналізу всіх видів соціальних пільг і на цій основі створення єдиного реєстру пільговиків, визначення точної суми компенсації для кожної пільги і в кожному регіоні; перегляд характеру пільг, контингентів осіб, що мають право ними користуватися; радикальне зменшення кількості пільг, особливо за професійною ознакою, їх персоніфікація, приведення у відповідність із фінансовим та майновим станом особи.

Аналіз світового досвіду функціонування системи соціального захисту населення доводить, що його результативність та ефективність досягаються шляхом надання адресної соціальної допомоги, яка спрямовується на поетапне визначення пріоритетів соціальної політики держави, диференціацію виплат соціальної допомоги для різних верств населення, конкретне адресне виокремлення категорій одержувачів соціальної допомоги, доведення фінансових ресурсів, що призначаються на соціальну допомогу, до одержувачів у повному обсязі, визначення та розмежування повноважень різних рівнів бюджетної системи щодо реалізації соціальних завдань та їх відповідне фінансове забезпечення.

З метою виправлення ситуації потрібен перехід української економіки до розвитку на засадах інтенсивного зростання, яка б передбачала формування розвиненого ринку праці, де: найбільша питома вага в 50—60% загальної кількості економічно активного населення припадатиме на найманих працівників; відбувається зниження питомої ваги тіньового ринку праці до 5—10% від кількості економічно активного населення шляхом впровадження індикативних зарплат або індикативних відрахувань до Пенсійного фонду; утримання безробіття на рівні 3—5%; доведення офіційно декларованої заробітної плати до рівня 35—40% ВВП; наближення мінімальної за-

робітної плати до 40% від середнього заробітку та диференціація заробітної плати між крайніми децилями на рівні 1:10; впровадження в практику соціального захисту непрацездатного населення диверсифікації механізмів пенсійного забезпечення.

Наступною є проблеми управління інноваційною діяльністю як предметом багатьох наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених. Не оминув їх і автор рецензованого видання. Але кожен з них, згідно зі спрямованістю своїх наукових інтересів з різним ступенем глибини досліджує проблематику інноваційного менеджменту переважно на великих і середніх підприємствах, забуваючи про малі.

Тому, особливості управління інноваційною діяльністю малих підприємств, методичні підходи до визначення та оцінювання рівня їх інноваційної активності, теоретичні та практичні аспекти вибору пріоритетних напрямів і застосування для цього потребують подальшого наукового дослідження.

У наукових публікаціях вітчизняних та зарубіжних вчених немає єдиної думки трактування категорії "інноваційна активність". У сучасній спеціальній літературі це поняття визначається як цілеспрямована діяльність щодо розробки та запровадження нововведень, як властивість підприємства, що відображує його спроможність до інноваційної діяльності, як характеристика інноваційної діяльності підприємства.

Кожен з таких підходів акцентує увагу на певній складовій інноваційної активності підприємства, проте не розкриває повною мірою економічний зміст цієї багатоаспектної категорії.

На нашу думку, інноваційна активність базується на систематичних процесах створення та запровадження нововведень та відображає посилений більш інтенсивний рівень інноваційної діяльності даного підприємства у порівнянні з іншими.

Результати аналізу підтверджують висновок автора наукового видання про низький рівень інноваційної активності вітчизняних промислових підприємств за останні десять років. Кількісна оцінка інноваційної активності малих промислових підприємств у порівнянні з відповідними показниками середніх та великих підприємств вказує на значне відставання рівня інтенсивності інноваційних процесів у малому бізнесі від темпів інноваційного розвитку економіки України в цілому та корпоративного сектора зокрема. Упродовж цього періоду великі промислові підприємства із чисельністю працюючих 250 і більше осіб забезпечували понад 90 % загального обся-

гу реалізованої інноваційної продукції, тоді як частка малих промислових підприємств не перевищувала 1%.

Надзвичайно низький рівень інноваційної активності вітчизняних малих підприємств обумовлюється такими особливостями їх інноваційної діяльності: обмеженістю ресурсів, необхідних для здійснення інноваційних перетворень, орієнтацією на короткострокові та швидко окупні інноваційні проекти, запровадження здебільшого поліпшуючих, а не радикальних інновацій, не систематичним характером інноваційних перетворень, а також низьким рівнем внутрішньої підприємницької мотивації до здійснення інноваційних змін.

Порівняльний аналіз рівня інноваційної діяльності вітчизняних малих підприємств та суб'єктів малого бізнесу країн Європейського Союзу виявив, що майже за усіма показниками вітчизняні малі підприємства значно поступаються країнам-аутсайдерам Європейського Союзу, а порівняно з інноваційно спрямованими країнами-лідерами, розрив становить 3—4 рази.

Слід відзначити також надзвичайно низьку частку підприємств, що впроваджували технологічні інновації, а також частку підприємств, що отримували державну фінансову допомогу для здійснення інноваційної діяльності.

Проте оптимізму у вирішенні питань інноваційної діяльності додає те, що в Україні є широке поле для її здійснення і вона може стати одним із важливих чинників розвитку вітчизняної економіки.

Сподіваємося, що це не останнє видання Павла Івановича Гайдуцького про складні дев'яності роки, події на зламі тисячоліть та складне сьогодення. Цікавими могли б бути роздуми про кадрову політику в державі, яка донині залишається "ахілесовою п'ятою", про рух України до європейських стандартів і цінностей, про розвиток основних галузей економіки: будівництво, транспорт, зв'язок тощо.

На наше глибоке переконання це видання є орієнтиром не лише для науковців, політологів, аспірантів, студентів і широкого кола читачів, які цікавляться питаннями макроекономіки, економічної політики та державного будівництва, а перш за все тих, хто прийшов і мріє прийти у велику політику — депутатів усіх рівнів, працівників міністерств, центральних органів виконавчої влади, місцевих органів державної влади та управління. Час прислухатися до думки науковців та практиків настав.

ПЕРЕДПЛАТА

ВИДАННЯ МОЖНА ПЕРЕДПЛАТИТИ З БУДЬ-ЯКОГО МІСЯЦЯ!

— ЧЕРЕЗ РЕДАКЦІЮ (ТЕЛ. 458-10-73);

— ЧЕРЕЗ ДП "ПРЕСА"
(У КАТАЛОЗІ ВИДАНЬ УКРАЇНИ);

— ЧЕРЕЗ ПЕРЕДПЛАТНІ АГЕНТСТВА: "САММІТ", "ІДЕЯ", "БЛІЦ ІНФОРМ", "KSS", "МЕРКУРІЙ", "ПРЕСЦЕНТР", "ВСЕУКРАЇНСЬКА ПЕРЕДПЛАТНА АГЕНЦІЯ", "ФЛОРА", "ПЕРІОДИКА", "КОБЗАР", "ДІАДА", "ДОНБАС ДЕ-ЮРЕ", "ДІЛОВА ПРЕСА", "ФАКТОР"